

Minnesanteckningar G.Hedin

Föredrag å Jolo-sällskapet 24 november 2003
Plats: Karlav. 104, Inst. för journalistik

Torsten Ekbohm:

Jolos revir - tankar kring Jolos författarskap

Starten

Jolo kom till DN den 1 juli 1945. Före DN hade Jolo avverkat kortare sejourer på Svenska Morgonbladet och SvD. På Morgonbladet fanns vid den här tiden bl. a. Pär Rådström - det är uppenbart att de måste ha inspirerat varandra. Man kan spåra Rådströmska influenser hos Jolo resp. Jolo-intryck hos Rådström.

Produktionen

Det blev sammanlagt ca 5.000 artiklar - bara ett fåtal är omtryckta. Här finns en skatt; en okänd Jolo. Han skrev även ett 20-tal böcker, bl. a. en ganska okänd bok för skolbruk: *1900-talet - Makten, människorna.*

Dagens Nyheter

Jag kom till DN 1961, en grön 23-åring. Detta var under DN:s guldålder! Man kan ganska exakt ange "guldåren" till tiden mellan 1955 och 1970, kanske fram till Jolos död 1974. DN har nog aldrig riktigt hämtat sig från Jolos frånfälle.

Mästarna

Det var en nästan överväldigande upplevelse att få delta på de dagliga tidningsmöten som Olof Lagercrantz hade kl. 13.00. Där fanns "alla" inom kultureliten; bl.a. Ingemar Hedenius, Sten Lindroth, Tor Ragnar

Gerholm, Bengt Holmqvist, Per Wästberg, Ulf Linde och Jolo - en lysande församling. Man kände sig liten! Och där var ju de som jag hade som förebilder i svenska språket, alltså Linde, Holmqvist, Lagercrantz och Jolo. Av Jolo förstod jag att det var mödan värt att lära sig skriva svenska.

Upptäckten

Jag "upptäckte" Jolo någon gång i andra ring, kan det ha varit kring 1955. En klasskamrat, som brukade ha ögonen med sig, nämnde för mig att i DN "finns en originell skribent som heter Jolo". Jag tog då fram DN och fann ett kåseri rubricerat *Berlin 8.15*. Ett underbart stycke. Men var detta kåseri? Nej! – det var skönlitteratur, det var en novellett, jag hittar inget bättre ord.

/Bengt Lagerkvist läser stycket/

Libero

Och tonträffen! Man borde betrakta Jolo som en libero i ett fotbollslag! Han var en medarbetare som helt enkelt hade till uppgift att tänka själv och läsa av sin tid. Dagens tidningar förstår nog inte vikten av en libero. Det finns inget som bryter av i dag. Mycket i samtiden går därmed förlorat. Men det krävs ju en speciell begåvning - man måste befinna sig exakt där kikaren ger skärpa!

Recensionerna

Jag har gått igenom ett antal recensioner över några av Jolos böcker. Anmälarna hade märkvärdigt svårt att karakterisera Jolo - många träffar inte ens måltavlan!

Olof Lagercrantz recenserade *I Dublins vackra stad* (1968). Han ger inledningsvis mycket beröm, men sen missar han nästan allt. Han frågar: "Har Jolo hittat på Dublin? Detta är ... så apart ... så osannolikt". OL utmålar Jolo som en historisk krigsreporter ("han syns varhelst krutrök finns, där barrikader reses ... där arméer går fram"). Allan Fagerström (*Fritt Nyhavn*, 1955) hamrar in några klichéer: "Jolo fullkomligar den litterära flanörtraditionen." – Men Jolo är absolut inte

flanör, möjligen resenär. Och "aldrig fräcka texter ... utan det pittoreska". Helt fel!

Åke Jansson (SvD) 1976 om samlingsvolymen *Jolo i Sverige*:

"Detta är bra, ingen annan svensk inom kåsörsyrket har ingett större förtroende. Där är ingen ironi, knappast heller understatements."

– Här tycker jag att benämningen "kåsör" är fel.

Sven Delblanc (i förordet till *Någonstans i Sverige*, 1974) kom med något av det mest egendomliga som skrivits om Jolo: "Jolo... var en betydande prosaist men lyckades inte etablera sig i någon av våra litterära genrer... hade förmågan se tillvaron som ett barn (sic!), det benådade barnet."

Pär Wästberg (1976) utmålar Jolo som en kuriosaskribent - detta är käpprätt fel! Det var ju inlevelsen i medmänniskorna som var hans signum.

Någon annan har avfärdat Jolo som "idylliker". Det var han absolut inte! Jolo var programmatiskt emot idylliserande. Han skrev f. ö. om tiden före 1914 att begreppen ordning, reda och idyll var helt felaktig tidsbeskrivning. Och han är en av de få som skrivit bra om Förintelsen.

Jörgen Weibull har nog bäst beskrivit Jolos konst: "Han är den borne iakttagaren ... låter detaljerna tala! Och de framhäver något väsentligt." – En väldigt träffande karakteristik.

Ämnesval geografiskt

Ryssland (det europeiska) - Skandinavien - Österrike/Tyskland - England - Irland - USA.

Icke Sydeuropa, Latinamerika, Afrika, Asien.

Skälet till denna koncentrerings till den nord/västeuropeiska hemisfären hänger säkert samman med närheten till språken: engelska och tyska. Där var hans hemmaplan och jag tycker det är fel se det som en begränsning.

Ämnesval i tidsaxeln

1900-talet var Jolos fokus; gränsen bakåt gick någonstans vid Krimkriget. Det var samma resonemang där, dvs. det var svårt att vara på hemmaplan längre bakåt. Inlevelsen i människors tänkande blir så mycket svårare.

Ämnesval tematiskt

Litteratur - film - historia

Jolo var helt urban, ett storstadsbarn. Aldrig förekommer naturen eller hembygdsdräkter ... Han har skrivit några roliga stycken om när han råkat hamna på "fel" museum. Jolo valde bort sådant som i och för sig kunde vara fascinerande, mänskligt och rikt men som man inte kommer nära, som man aldrig kan förstå, inte tränga in i.

Litteraturen

Jolo valde bort parnassen och intresserade sig främst för författare som inte finns med i litteraturhistorien exempelvis Georg Hermann: *Kybinke* (1910 - lysande stadsskildring!), Joseph Roth: *Radetzky marschen*. Dock gillade han alla de ryska klassikerna. Och irländarna! Till det amerikanska var han mer selektiv, t. ex Ben Hecht (*Stoppa pressarna*).

Jolo framhöll ofta att folk som varit med om något och som hade något att berätta ofta skriver bättre än de som har till yrke att skriva! Han framhöll typiskt nog en sådan som Cyrus Wallén: *En södergrabb växer upp* (den boken skulle jag vilja få tag på).

En annan valfrändskap var Gustaf Ullman (1881-1945). Och Richard Ekblom (1874-1959, professor i slaviska språk) med dennes tre fantastiska reseskildringar (*Åka tåg tredje klass*, *Tur och retur*, *När tåget slirar*). Ekblom är oerhört bra, minns scenen när han på väg till Sibirien tittar ned under soffan och upptäcker på golvet liggande Sibirienfångar i kedjor...

Viktig var Adolf Hallman (1893-1968), en av våra främsta tecknare och prosaister från 30-talet. Skrev bl.a. stadsmonografier (*Paris under fyra årstider*, 1930, *Köpenhamn*, 1944, *New York*, 1956) och tuffa

initierade rapporter. Jolo är en Hallman-elev! AH sprang inte på museer när han kom till Rom utan satte sig vid caféborden i stället. Han är lite cynisk, blaserad - detta drag finns dock inte hos Jolo.

I Norge fanns den intressante Stein Riverton (alias Sven Elvestad, 1884-1934), som skrev deckare med fantastisk atmosfär. Jolo uppskattade Bram Stokers *Dracula* (1897). Han var trött på alla övertolkningar. Dracula är Dracula! Inget hokus-pokus med honom - han suger blod för hela slanten!

Sven-Olof Sandbergs *Vintergatan* (memoarer) tyckte Jolo var fin litteratur. Och Herman Bang, Piraten, Evert Taube, polarforskaren Thorild Wulff (1877-1917). Jolo var väl 50-talist. Då tog man gärna upp det som är förbisett, undanskuffat, som är underdog. Tidstypisk var Verner Aspenströms uppmaning att skriva om det låga (jfr Vilhelm Ekelund). Notera att Olof Lagercrantz kallade Jolo för "denna tidnings Joyce" p.g.a. känslan, intensiteten och vardagen.

Katekes

Till sist vill jag spika upp en skrivmall, en katekes, à la Jolo:

1. Skriv bara om det som du tror att du kan tränga in i och förstå.
2. "In der Begrenzung zeigt sich der Meister"
3. Krångla inte till - förenkla inte!
4. Aldrig ironi, aldrig sentimentalitet
5. Aldrig kuriosa.

En personlig reservation dock vid punkt 4: Jolo är ibland alltför benägen att tro på detaljens historiska betydelse. Ett exempel är beskrivningen av general de Gaulles hemliga flykt med flyg till England 1940. Piloten krävde att koffertarna måste bindas fast inne i planet. Enligt Jolo hängde så Frankrikes öde på att en medhjälpare skulle lyckas få tag på snören i hangaren...
